

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Олена Михайлівна СОПІНА,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Одним із найбільш загрозливих явищ у період збройного конфлікту та дії правового режиму воєнного стану є масштабне поширення вогнепальної зброї поза межами офіційного контролю держави. Воєнна агресія проти України, яка набула особливої гостроти після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, призвела не лише до переосмислення традиційних безпекових підходів, а й до суттєвої трансформації діяльності органів публічної влади у сфері протидії незаконному обігу зброї.

Велика кількість одиниць вогнепальної зброї, що передавалася для оборони держави добровольчим формуванням, військовослужбовцям, працівникам правоохоронних органів, резервістам і навіть окремим цивільним особам, з одного боку, відіграла важливу роль у забезпеченні спротиву агресору. З іншого це заклало підґрунтя для появи нових викликів, пов'язаних із ризиком її неконтрольованого поширення, використання у злочинній діяльності, потрапляння до рук кримінальних угруповань, збереження у приватному користуванні після завершення виконання бойових завдань.

В умовах воєнного стану особливо гостро постає проблема незаконного обігу зброї як через внутрішні чинники, пов'язані з економічною нестабільністю, мобільністю населення, так і через зовнішні загрози: спроби транскордонного переправлення зброї, контрабанди, функціонування тіньового ринку зброї, у тому числі в цифровому середовищі. У цих умовах держава має не лише реагувати на вже скоєні правопорушення, а й формувати ефективну модель попередження, виявлення, контролю та вилучення незаконної вогнепальної зброї.

Особливістю цієї роботи в умовах правового режиму воєнного стану є суттєві зміни в організації діяльності органів влади, розширення повноважень військових адміністрацій, специфіка функціонування правоохоронної та судової систем, потреба в оперативному законодавчому реагуванні.

Водночас важливою передумовою ефективної протидії є розуміння того, що незаконний обіг зброї не є суто кримінологічною проблемою. Це комплексне явище, що поєднує в собі соціальні, економічні, психологічні, організаційні та інформаційні фактори.

Правовий режим воєнного стану - це особливий правовий порядок, що тимчасово запроваджується в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії, нападу або загрози нападу на державу, а також у разі небезпеки її територіальній цілісності чи суверенітету. Цей режим передбачає розширення повноважень органів державної влади, військового команду-

вання, правоохоронних структур, а також можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод громадян з метою забезпечення оборони, національної безпеки та ефективної протидії зовнішній загрозі [1].

Введення правового режиму воєнного стану здійснюється відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» за указом Президента України, який затверджується Верховною Радою.

Особливої ваги набуває проблема повернення зброї після виконання службово-бойових завдань або завершення бойового чергування. Наявність зброї в цивільному середовищі без відповідного контролю породжує загрозу не лише для безпеки громадян, а й для стабільності в суспільстві загалом.

Правовий режим воєнного стану передбачає низку обмежень та особливих заходів, які впливають на процедури вилучення, зберігання, обліку та передачі вогнепальної зброї. Зокрема, правоохоронні органи отримують розширені повноваження, що дозволяє ефективніше реагувати та виявляти факти незаконного обігу.

Водночас ускладнюються умови документування правопорушень, проведення слідчих дій, ідентифікації джерел походження зброї та встановлення осіб, причетних до її розповсюдження. Окрему складність становить виявлення зброї, яка перебуває у тимчасово окупованих населених пунктах або на території ведення активних бойових дій, де суттєво ускладнена можливість проведення слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів [2].

Іншим аспектом є активізація тіньового ринку зброї. В умовах воєнного стану зростає попит на нелегальні засоби самозахисту, що стимулює розвиток каналів незаконного ввезення, виготовлення або переробки вогнепальної зброї. Значну небезпеку становить і так зване «трофейне» озброєння - зброя, що опиняється в руках цивільних осіб після бойових дій. Такі випадки часто залишаються поза контролем офіційних структур і потребують розробки спеціальних механізмів виявлення та вилучення таких одиниць.

У межах протидії цьому явищу надзвичайно важливу роль відіграє координація між підрозділами Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, а також міжнародними партнерами. Забезпечення оперативного обміну інформацією, проведення спільних заходів з виявлення каналів постачання зброї, знищення схронів, перекриття контрабандних шляхів є критично важливими для ефективної протидії.

Також заслуговує на увагу аспект інформаційної безпеки: у період воєнного стану особливо важливо протидіяти поширенню через інтернет-ресурси, месенджери або даркнет інформації щодо купівлі-продажу вогнепальної зброї. Для цього необхідно використовувати сучасні інструменти цифрової аналітики, кіберрозвідки та кримінального аналізу.

Не менш важливою складовою є профілактична робота - інформування громадян про правові наслідки незаконного зберігання зброї, а також створення умов для добровільної здачі зброї. Така політика дозволяє зменшити кількість потенційно небезпечної зброї в обігу, не вдаючись до репресивних заходів [3, с. 15].

Таким чином, протидія незаконному обігу вогнепальної зброї в умовах правового режиму воєнного стану потребує поєднання силових, правових, організаційних та інформаційних заходів. Успішна реалізація такої політики можлива лише за умови комплексного підходу, тісної міжвідомчої взаємодії та активної участі громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану // Офіційний сайт ЦК Профспілки працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voennogo-stanu.html>.
3. Батиргарєєва В. С. Кримінально-правова охорона інформаційного простору України: варіанти модернізації // Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки: матеріали VI міжнар. наук. практ. конференції, м. Харків, 12 трав. 2022 р. / [редкол.: Л. М. Демидова (голов. ред.) та ін.]; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Громад. організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Харків : Право, 2022. С. 13-20. DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669984241>.